

ἤδη τὸ ὁρίσαι τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ καὶ τὴν πρὸς τὴν ἀρχαίαν Τροίαν σχέσιν του.

Προλαμβάνω δὲ νὰ εἰπῶ, ὅτι ἐν τῇ Ἰλιάδι περιγράφονται ἱστορικὰ γεγονότα, τὰ ὅποια δὲν εἶναι τόσοι μειμακρυσμένα τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν συνετέθησαν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ὁμοφώνως δὲ ἅπαντα ἡ ἀρχαιότης παραδέχεται αὐτὰ ὡς περιγράφονται καὶ ἀναφέρονται ὑπ' αὐτοῦ.

Μετοχὴ τις εἰς τὴν πίστιν ταύτην, μολοντί τροποποιηθεῖσα, φαίνεται ἀναγκαία εἰς ὠφέλειαν ἐκ τῶν ἐρευνῶν τῶν προϊστορικῶν ἐκείνων περιόδων· καθότι ἐὰν ἀπορρίψωμεν ἀπλῶς τὰς ἐν τοῖς ποιήμασι μακρὰς καὶ συντελεστικὰς μαρτυρίας, ἀνατρέποντες οὕτω καὶ μὴ παραδεχόμενοι τὰ γεγονότα, ποῖον ἰκάνην βαρύτητα εἰς ἀπόδειξιν δυνάμεθα νὰ εὑρωμεν εἰς τὴν μεμακρυσμένην ἐκείνην ἐποχὴν; καὶ ἐν ᾧ ἄλλως ἀδύνατά τινα μαρτύρια ἔμειναν μέχρις ἡμῶν, τί ἐλπίζομεν νὰ εὑρωμεν εἰς πίστιν τῶν γεγονότων τῶν ἡρωϊκῶν ἐκείνων χρόνων; Ἡ ἐσωτερικὴ ἐνέργεια τῆς Ὀμηρικῆς ἀληθείας, τόσοι γενικῶς παρὰ πᾶσι παραδεδομένη, ἂν καὶ μετὰ πεφυλαγμένης καίσεως, καὶ μολοντί ἐξωραϊσθεῖσα καὶ ἐναρμονίως ἐκτεθεῖτα ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ, βεβαίως ὅμως εὐρίσκεται μετὰ θαυμασίας ἀκριβείας σαφηνίζουσα πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν τοπογραφίαν.

Συγγραφεῖς τινες περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἀναφέρουσι μόνον τὸν σ. κοινὸν λόγον τῶν Ἑλλήνων, οὐδὲν δὲ περὶ τοῦ τῶν Τρώων (1) ὅτε συνωμολογήθη ἀνακωχὴ μετὰ τῶν δύο διαμαχομένων στρατῶν. Ὅτι οἱ Τρῶες δὲν ἐκκυσαν τοὺς νεκροὺς τῶν εἰς τὴν αὐτὴν μὲ τοὺς Ἕλληνας πυρᾶν, φαίνεται ἐκ τῆς τοῦ Νέστορος πρὸς τοὺς συμπατριώτας τοῦ Ἕλληνας ὁμιλίας ἐν Ἰλ. Η'. στίχ. 334, ἐνθα ὁ Νέστωρ διακελεύεται ἅ ἀπὸ φέρωσι τὰ σώματα τῶν Ἀχαιῶν μὲ βόας καὶ ἡμιόνους, νὰ τὰ καύσωσιν ὀλίγον μακρὰν τῶν πλοίων, ἵνα μεταφέρῃ ἕκαστος οἰκαδὲ ἐπιστρέφων τὰ ὅσα εἰς τὰ τέκνα, καὶ ἀνεγείρωσιν ἕνα κοινὸν τύμβον.

« Τῷ σε γρή πόλεμον μιν ἦν· ἦν' παῖσσι Ἀχαιῶν,
αὐτοῖ δ' ἀγρόμενοι κυκλήτομεν ἐνθάδε νεκροὺς
βοῶσι καὶ ἡμιόνουσιν· ἀπὲρ κατακείμεν αὐτοὺς
τυτθὸν ἀπὸ πρὸ νεῶν, ὡς κ' ὅστις παῖσιν ἕκαστος
οἴκαδ' ἄγῃ, ὅταν οὕτω νέωμεθα πατρίδα γαίαν·
τύμβον δ' ἀμφὶ πυρὴν ἕνα χεύομεν ἐξαγαγόντες,
Ἀκρίτον ἐκ πεδίοιο. »

Κατωτέρω ἐν τῇ αὐτῇ Ραψωδίᾳ στίχ. 416 ἀναφέρεται, ὅτι ἐστάλησαν ἑκατέρωθεν, ἵνα συνάξωσιν ἰδιαίτερος τοὺς νεκροὺς, καὶ ὅτι, δυσκολίας οὗσης εἰς διακρίσιν τῶν νεκρῶν ἑκάστου τῶν διαμαχομένων, ἐπλυνον αὐτοὺς ὕδατι (πρὸς διευκόλυνσιν τῆς διακρίσεως). Ὁ χωρισμὸς οὗτος ἐμποδίζει βεβαίως νὰ ἐννοήσωμεν κοινὴν πυρᾶν εἰς τοὺς Τρῶας ἅμα καὶ Ἕλληνας.

Ἐάν δὲ ἀφ' ἐτέρου ζητῶμεν τὸν ἀντίθετον τύμ-

βον τῶν Ἑλλήνων, ἐπειδὴ ὁ κολωνός «Τετὲ γανέο» εἶναι μᾶλλον εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Τρώων πλησιέστερος παρὰ εἰς τὸ τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἐσπρατοπέδευον ἱκανῶς μακρὰν αὐτοῦ, ἀναντιρρήτως φαίνεται ἀρμοδιωτάτη θέσις, διότι εἶναι προσέτι ὁρατὴ ἐκ πολλῶν μερῶν τῆς Τρωάδος, ἵνα ἐκλεχθῇ παρὰ Τρώων ὡς πυρᾶ. Ἡ τεραστία ποσότης τῶν ἀπηνθρακωμένων ὄστων, τῶν ἐν αὐτῇ περιχομένων, πείθει ἡμᾶς ὅτι ὑπῆρχαν πολλὰ καὶντα σώματα, καὶ πιθανολογεῖ τὴν ἀνέγερσιν αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Τρώων μετὰ τὴν πρώτην ἀνακωχὴν τὴν μνημονευομένην ἐν τῇ Ἰλιάδι (*).

ΟΛΟΙΠΟΡΙΚΑ.

—οοο—

Α.

Ὁ τόπος εἰς ᾧ εἰσερχόμεθα, εἴτε ἀναγνώσται· σὺ μὲν διὰ τοῦ νοῦς ἐγὼ δὲ διὰ τῆς μνήμης, εἶναι ἐκ τῶν περιεργωτάτων καὶ τῶν μᾶλλον ἀγνώστον τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης.

Ἡ Ἀλβανία παρὰ τοῖς νεωτέροις εἶν' ὅ,τι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἡ Θράκη, ἡ ὀρθότερον εἰπεῖν ἡ Ἰλλυρία· εἶναι τόπος ἰδιαῶν, πλήρης κοιλάδων καὶ ὀρέων δυσβάτων, πλήρης δασῶν κατοικημένων ὑπὸ ἀγρίων ζώων.

Ὁ Ἀλβανὸς παραδόξως πως συνενῶν ἐν ἑαυτῷ τὴν βαρβαρότητα μετὰ τινῶν προτερημάτων τοῦ πολιτισμοῦ, εἶν' ἐπίσης ἀρχαῖος ὡς ὁ Ἕλλην, καθόσον ἡ καταγωγὴ ἀμφοτέρων κρύπτεται εἰς τὰ βαθύτερα σκοτὴ τῆς ἱστορίας. Ἡ Ἀλβανικὴ γλῶσσα εἶναι κρᾶμα τῆς Σλαβικῆς, τῆς Φραγκικῆς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς, ἀλλ' οὐδεμιᾶ τούτων ὁμοιάζει· ὅτε μὲν εἶναι ἀρμονικὴ, ὅτε δὲ τραχεῖα καὶ βραχυλόγος, ὅτε δὲ μεγαλοπρεπὴς καὶ ἐντονος, ἀνάλογος δηλαδὴ πρὸς τὰ χρίσματα τοῦ λαλοῦντος.

Ὁ Ἀλβανὸς εἶναι μὲν πτωχὸς ἀλλὰ γενναῖος, φιλέκδικος μέχρι θνητῶδός, καὶ τόσο φιλόξενος ὥστε καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐχθρούς του ἅμα ξενίσθαι θεωρεῖ πλέον ὡς ἱερούς. Ἐν ᾧ ὁ Ὀθωμανὸς ἀρεσκατεῖ διαρχόμενος τὰς ἡμέρας αὐτοῦ ἐν βεναζαμοῖς καὶ μεταξὺ μύρων καὶ ἀρωμάτων, ἐν ᾧ ὁ Ἕλλην θηρεύει τῆς δάκνης τὴν σκίαν, ὁ Ἀλβανὸς ταχύς ῥίπτεται εἰς τὰ ἦν ἐπ' ὤμων φέρον πυροβόλον, μάχεται ἡμίγυμνος, ἀρκεῖται εἰς λιτότατον δαῖπον, κοιμᾶται γυμνὸς καὶ πίπτει ἀνδρείως ὑπὲρ τοῦ λαοῦ οὗ τινος εἶναι ὑπομισθός. Ὁ Ἀλβανὸς εἶναι λυστός εὐγενής, ἂν συγχωρηθῇ ἡ ἐκτροχία, πωλεῖ μὲν τὰ κτήνη του, ἀλλὰ καὶ δὲν φρενέται αὐτοῦ ἀγνοεῖ μὲν ἐπακριβῶς τί ἐστὶν εὐθύτης, ἀλλ' ὁ πατριωτισμὸς εὐρίσκει πρῶν εἰς τῆς καρδίας του τὰ βαθύ-

(1) Ἐξαρουμένου τοῦ Chevalier, ὅστις ὑποθέσκει ὅτι ὁ τόπος οὗτος ὑπῆρχεν ἐν Περγάμῳ τῆς Τρωάδος.

(*) Μετεργασθὲν πρῶτον εἰς τὴν ἀρχαίαν Τροίαν ὡς κατὰ προτροπὴν φίλων μεταστῆναι ὡς νῦν ἔχει. Ὁ Μ.

Κατὰ τὸ φαινόμενον ὑποτελής τῇ Ὀθωμανικῇ Αὐλῇ ἡ Ἀλβανία, ἐτοιμοπόλεμος ἵσταται πάντοτε κατὰ τοῦ κυριάρχου, καὶ σύνθημα μόνον ζητεῖ ἵνα σείσῃ τὸν τράχηλον· ἀπαλαύει δὲ, καὶ τοὶ ὑποτελής, ἰδιαιτέρων τινῶν ἐλευθεριῶν καὶ ἰδιαιτέρων τινῶν διατάξεων, ἀπορρέουσιν ἐκ προνομίων κατὰ διαφόρους ἐποχὰς παραχωρηθέντων ὑπὸ τῶν Σουλτάνων. Μωαμεθανὸς τὸ δόγμα ὁ Ἀλβανὸς μισεῖ τὸν Τοῦρκον καὶ περιφρονεῖ αὐτοῦ. Ὅτε ἡ Ἑλλάς ἀπεδύθη εἰς τὸν ἱερὸν ἀγῶνα, ὁ Ἀλβανὸς ἀφῆκε βρυχηθμόν ἐπὶ τὰ ὄρη του καὶ ἐξέσπασε τῆς θήκης τὸ χαρτεῖον ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν τῆς Ἑλλάδος, αὐτὸς ὁ ὀπαδὸς τοῦ Μωάμεθ.

Τὰ ἔθνη, τὰ ἔθιμα, τὸ ἔδαφος, τὰ ὄρη, οἱ ἄνθρωποι καὶ αὐτὸς ὁ ἱματισμὸς τῆς Ἀλβανίας ὁμοιάζουν κατὰ πολλὰ τῇ Σκωτίᾳ.

Ὡς ἡ Σκωτία, οὕτω καὶ ἡ Ἀλβανία διαίρεται εἰς φυλὰς ἢ clans, αἵτινες ὑπόκεινται εἰς ἰδιαιτέρους ἀρχηγούς, φόρου ὑποτελεῖς τῷ Σουλτάνῳ ὡς οἱ Σκῶτοι, καὶ οἱ Ἀλβανοὶ ἔχουσι μυστηριώδεις τινὰς δοξασίας, παραδόσεις ἀγνώστου καταγωγῆς· καὶ τοὶ δὲ πλείστοι τούτων δοξάζουσι τὰ τοῦ Μωαμεθανισμοῦ, οὐχ ἥττον ὅμως ἔχουσι καὶ ἰδιαιτέρον Ὀλυμπον, θεότητος ὅπως τοπικᾶς, μοίρας καὶ γοήτιδας. Καὶ οἱ μὲν μοῖραί εἰσιν ἀγαθοὶ δαίμονες κατοικοῦντες δάση καὶ πηγὰς, καὶ ὀρχοῦμενοι ἐν κειρῷ νυκτός μεταξὺ διεσταυρωμένων δρόμων· αἱ δὲ γοήτιδες ἢ στρίγγλαι, ὡς ὀνομάζουσιν αὐτάς, γύναια παγκράτιστα καὶ παντοδύναμα, φαρμακεύοντα τὰς πηγὰς, διερευνῶντα τὴν τύχην τῶν νεανίδων καὶ διατράττοντα τὴν πίστιν τοῦ γάμου. Τὰ ἄγρια ζῶα, κατὰ τοὺς κυνηγούς, εἰσὶ ψυχὰι ἐξωσθεῖσαι τοῦ παραδείσου τοῦ προφῆτου, αἵτινες ὑπὸ δέρμα λύκου ἢ ἀρκτοῦ ἱλάσκονται τὰς ἀμαρτίας ὅσας ἐπράξαν σάρκα φοροῦσαι.

Πρὸς ταῦτα πάντα προσθετέον καὶ τι ἔθιμον, λείψανον τῆς ἀρχαίας τῶν Ἑλλήνων θρησκείας· εἴτε χριστιανοὶ εἴτε μωαμεθανοὶ οἱ Ἀλβανοὶ ἐκφέρουσι τοὺς νεκροὺς αὐτῶν, ἐπομένων μυρολόγων αἵτινες πλήττουσι τὰ στήθη, καὶ ἀνασπῶσι τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς.

Πιστοὶ εἰς τὸ Κορῆνιον ὅπερ ἀπαγορεύει τοῖς πιστοῖς τὴν ἀνάγνωσιν, εἰσὶ γενικῶς ἀμαθέστατοι· ἔχουσι πλὴν τοὺς ῥαψῳδοὺς ἢ βάρδους τῶν, περιφερομένων τὰς ὁδοὺς καὶ ψάλλοντας τὰ κατορθώματα τῶν πατέρων καὶ τὴν θείαν αὐτῶν καταγωγὴν. Οὐδὲν δὲ περιεργότερον καὶ ἀπλούστερον ἐν ταύτῳ ἢ τὰ ῥαψῳδήματα αὐτῶν, ἅτινα, ἐκ παλαιότητας χρονολογούμενα, ἀπὸ στόματος μεταδίδονται εἰς στόμα, καὶ τελευταῖον καθιερούμενα ὑπὸ τῆς παραδόσεως, ἀπαρτίζουσι μίαν σελίδα τῆς θυματικῆς ἱστορίας τοῦ τόπου.

Οὕτω, φέρ' εἰπεῖν, ἀπερχόμενος εἰς Σκόδραν καθ' ἐν τῶν ῥαψῳδημάτων τούτων, θέλεις ἀκούσεις φερόμενον περὶ τῆς θεμελιώσεως τῆς πόλεως ταύτης, ὅτι ἐγένετο κατὰ θείαν βούλησιν καὶ καθ' ὑπερφυσικόν τινά τρόπον. Μοῖρά τις διέταξεν εἰς τρεῖς ἀδελφοὺς Σκάνδ, Ἀλῆν καὶ Ἀμσχᾶν ὀνόματι, κα-

τοικοῦντας τὰ ὄρη τοῦ Μαυροβουνίου, ν' ἀπέλθωσιν εἰς Σέθηριχ (Ἀθήνας)· νά λάβωσιν ἐκεῖθεν γυναῖκας, νά σπουδάσωσι τὰ ἔθιμα καὶ τὴν γλῶσσαν τοῦ τόπου, καὶ ἐπανελθόντες, νά κτίσωσι τὴν Σκόδραν ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ὀχθῆς λίμνης τινὸς δειχθείσης ὑπὸ τῆς μοίρας, καὶ νά καλέσωσιν ἐντὸς αὐτῆς πάντας τοὺς περιοίκους· οὕτω καὶ ἐγένετο. Ἀλλὰ, κτιζομένου τοῦ τείχους, φωνή τις ἠκούσθη διατάττουσα νά ταφῇ ζῶσα καὶ ὑπὸ τὰ θεμέλιά του ἡ σύζυγος· ἐνὸς τῶν ἀδελφῶν, ἡ οὕτω δηλαδὴ μήτηρ, ἂν ἐπεθύμουν νά ζῆσθαι διὰ παντός ἡ Σκόδρα, καὶ τὰ τείχη της νά μὴ πατηθῶσι, καὶ νά μὴ περιφρονηθῶσιν ὑπὸ ξένων. Ὁ κλῆρος ἐπέσεν εἰς τὴν σύζυγον τοῦ Σκάνδ, Εὐχαριν καλουμένην· ἀλλ' ἵνα μὴ τὸ βρέφος τραφῇ ὑπὸ ξένου γάλακτος, κατεσκευάσθη μακρὸς σωλὴν ἐκ δέρματος τράγου καὶ ἡρμώσθη ἐπὶ τοὺς μαστοὺς τῆς γυναικὸς, καὶ οὕτως ἐγαλακτουχθῆναι ἐπὶ δύο ἔτη τὸ παιδίον καὶ τὸ τείχος ἐτελείωσεν· ὅτε δὲ τὸ παιδίον ἀπεγαλακτίσθη, ὡς ἐκ θαύματος ὁ σωλὴν ἀντὶ θερμοῦ καὶ θρεπτικοῦ γάλακτος ἔδωκε καθαρὸν καὶ γλυκύτατον ὕδωρ, τὸ ὅποιον ῥέει μεχρι τοῦδε! οἱ ἀγαθοὶ δαίμονες μετέβαλλον τὴν ἀνδρείαν μητέρα εἰς πηγὴν, τῆς ὁποίας τὰ ὕδατα ἔχουσι θαυμασίας ιδιότητας, κατὰ τοὺς ῥαψῳδοὺς τῆς Ἀλβανίας.

Β'.

Ἀναχωρήσαντες ἐκ Ραγούσης, λιμένος τῆς Δαλματίας, διευθύνθημεν πρὸς τὴν Ἀλβανίαν, τῆς ὁποίας τὰ μεθόρια δὲν ἀπέχουσιν ἐκεῖθεν πλέον τῶν δεκαπέντε λευγῶν.

Ἐννοεῖται δ' ὅτι δὲν ἠλπίζομεν νά εὐρωμεν ἀμαξητοὺς δρόμους, καὶ ταχυδρομικοὺς σταθμοὺς, καὶ μυρία ὅσα οἱ ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ γεννηθέντες ἀξιόουσι πανταχοῦ.

Κατελύσαμεν δὲ εἰς πενιχρώτατον ξενοδοχεῖον ἢ μᾶλλον καλύβην, καὶ πρώτη φροντίς ἡμῶν ὑπῆρξε τὸ νά μάθωμεν ποῖος δρόμος φέρει συντομώτερον εἰς τὸ Μαυροβούνιον, καὶ ποῖα τὰ μέσα τοῦ ὁδοιπορεῖν.

— Ἡ Γικρδῖνα, μᾶς εἶπον, ὁ κόλπος τοῦ Κατάρου καὶ ὁ Κάταρος, ἐπὶ ῥάχεως ἡμίονου ἢ ἵππου καὶ με' ὀδηγὸν Μαυροβουνιώτην.

Γ'.

Ἐν μόνον ὁρος δὲν ἀπαρτίζει τὸ Μαυροβούνιον, ὡς δύναται τις νά ὑποθέσῃ κατ' ἀρχάς· ἀπ' ἐναντίας ἀθροισμα βουνῶν ὑψηλῶν καὶ βαθύων καὶ στενῶν κοιλάδων, αἵτινες ἀποτελοῦσι γιγαντώδη μαστὸν κορυφῶν, τα στροβιλέαις, τοιοῦτον εἶναι τὸ Μαυροβούνιον, καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐλαβε βεβαίως ἐκ τῆς μελαίνης χροῦας, τὴν ὁποίαν παρέχουσιν αὐτῷ τὰ τρεφόμενα δάση μακρόθεν βλεπόμενα. Κεῖται δὲ παρὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ Ἀδριατικοῦ κόλπου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου χωρίζεται διὰ παραλίης στενωτάτης, ἐνιαχοῦ μὴ ὑπερβαίνουσας τὸ ἥμισυ μιλίαν, καὶ ἥτις

ἀποτελεῖ τὴν ἀνατολικομεσημβρινωτέραν ἄκρην τῆς Αὐστριακῆς μοναρχίας· πρὸς τὰ βορειοανατολικά αὐτῆς συνορεύει τῇ Βοζεγοβίνη καὶ τῇ Βασνίᾳ· πρὸς δὲ τὰ νοτιοανατολικά τῇ βορειοτέρᾳ Ἀλβανίᾳ.

Ἀγνοεῖται ἐπακριβῶς ὁ πληθυσμὸς τῆς χώρας ταύτης· ἂν ἀκούσωμεν τοὺς Μαυροβουνιώτας, οὗτοι λέγουσιν ὅτι ὑπερβαίνουν τοὺς ἑκατοντακισχιλίους· ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς οὗτος εἶνε ὑπερβολικὸς, καὶ ἕκαστος συμπεραίνει ὅτι αὐξάνουσιν αὐτὸν εἴτε λόγῳ ἐθνικῆς φιλοτιμίας, εἴτε λόγῳ πολιτικοῦ συμφέροντος.

Τὸ Μαυροβούνιον διακρίνεται εἰς καίρας, ὅπερ ἐστὶ μεθερμηνευόμενον ἐπαρχίας, ἡκτὼ τὸν ἀριθμὸν, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα εἶναι, *Κατοῦνσκα*, *Ριέσκα*, *Λιευχάνσκα*, *Σερνίσκα*, *Βιελοπανλίτσι*, *Πιπέρι*, *Μορατσα* καὶ *Κούσκα*, ὧν αἱ τέσσαρες τελευταῖαι καθὼς ὀρεινότεραι τῶν λοιπῶν καλοῦνται Βίρδα, ἤτοι ὄρη. Πᾶσα ἐπαρχία περιλαμβάνει *πλεμένα* ἢ φυλάς τινάς, διεσπαρμένας εἰς μεμονωμένας κατοικίας, ἕκαστη τῶν ὁποίων ἔχει περιορισμένην περιφέρειαν. Ἡ πικρὴν μεγαλητέρα, ἡ *Κατοῦνσκα* — καὶ αὗτη ἢ καὶ ἡττον ὀρεινὴ, ἀποτελεῖ τὸ ἡμισυ σχεδὸν τοῦ Μαυροβουνίου, καὶ περιλαμβάνει ἑννέα φυλάς· αἱ δὲ λοιπαὶ ἐπτά ἐν συνόλῳ ἑννέα καὶ εἴκοσιν· ὁ ἐστὶ πᾶσαι αἱ τοῦτου φυλαὶ εἰσὶ τριάκοντα καὶ ὀκτώ.

Ἀνώτατος ἄρχων τοῦ τόπου θεωρεῖται ὁ *Βλαδίχας* (ἐπίσκοπος), ὅστις διέπει τὰ τῆς ἐκτελεστικῆς ἀρχῆς· συμβούλιον δὲ *Σερδάρων* (ὀπλαρχηγῶν) ἔχει· τὸν νομοθετικὸν σῶματός. Μέχρι τοῦ 1852 ὁ Βλαδίχας εἶχεν ἀνὰ χεῖρας καὶ τὴν πνευματικὴν ἐξουσίαν· ἀλλ' ἐκτοτε ἀπεγυμνώθη αὐτῆς καὶ περιορίσθη εἰς μόνας τὰς ἐπιγείους αὐτοῦ δυνάμεις.

Οἱ Σερδάροι δὲν ἰσχύουσι πολὺ εἰς τὰς ναῖας καὶ τὰ πλεμένα, διότι οἱ Μαυροβουνιώται γενικῶς ἀγνοοῦσι μὲν τί ἐστὶ δύναμις ἠθικὴ τῆς ἀρχῆς, τῆς δὲ ὕλικῆς τὸ βάρος οὐδέποτε ἐδοκίμασαν ἀρκούντως· πλείστορον ἰσχύουσι παρ' αὐτοῖς οἱ *Γλαύαροι*, ἤτοι οἱ δημογέροντες καὶ οἱ πρόκριτοι τῶν χωρίων, ὧν ἕκαστη οἰκογένεια ἔχει τὸν ἴδιον αὐτῆς ἀρχηγὸν (*Κουταῖ* Σταργεσίνα), τὰ πάντα διευθύνοντα καὶ κρίνοντα τοὺς διαφορομένους.

Τὸ Μαυροβούνιον εἶναι τόπος πτωχός, ὁ πτωχότερος ἴσως τῆς Ἀλβανίας· ἢ τε ἐλαίᾳ καὶ ἢ ἄμπελος σπανίζουσιν, ἀρχικὴν δὲ πηγὴν καὶ παραγωγικώτερον κλάδον ἐμπορίου ἔχει τὸ μέλι καὶ τὰ δέρματα τῶν ἀγρίων ζώων, οἷον ἄρκτων, ἀλωπέκων καὶ ἄλλων, ὧν πλήθουσι τὰ δάση· ἀλλὰ φιλόπικρος καὶ λιτὸς ὡς εἶναι ὁ Μαυροβουνιώτης, διὰ τῆς θήρας καὶ διὰ τῆς καλλιέργειας τοῦ ἀραβοσίτου, ἐπαρκεῖ τὰς ἀνάγκας του.

Ὁ βίος τοῦ Μαυροβουνιώτου εἶναι καλῆτερος τοῦ βίου τοῦ Ἀλβανοῦ· εἶναι μᾶλλον φιλόξενος, ἡττον θυρώδης καὶ οὐδέποτε μάχεται ἐπὶ μισθῷ. Λέωντὴν καρδίαν ἐν καιρῷ πολέμου, ἀπεκδύεται ἐν καιρῷ εἰρήνης τὸ πολεμικὸν καὶ ἄγριον ἦθος καὶ ἐξασκεῖ τὰ πατριαρχικά του ἔθιμα.

Ὁ μὲν Ἀλβανὸς προσβύει τὸν ρωμαιοθρησκισμὸν καὶ

ὁπόκειται τῇ ἐν Κωνσταντινὺν πόλει κυβερνήσει· ὁ δὲ Μαυροβουνιώτης τὰ τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ προκινδυνεύει ἐνθουσιαστικῶς ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτοῦ, περιχαρικοῦμενος εἰς τὰ ἀπρόσιτα ὄρη του, ὅθεν αἰετοῦ ἀποκρούει τὰς ἐπανειλημμένας ἀποπείρας τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος του.

Ἐπὶ τὰ ὑψηλότερα ὄρη τοῦ Μαυροβουνίου κατοικεῖ φυλὴ τις ἄγρία, φίλερις, μηδὲν νόμον, μηδεμίαν πίστιν προσδεύουσα καὶ ζῶσα διὰ ληστείας ἢ ἀρπαγῆς· οὗτοί εἰσιν οἱ *Ζερβίνοι* (ὀρεινοί), ἐκ τοῦ τόπου ἐν ᾧ κατοικοῦσι λαβόντες τὸ ὄνομα.

Οἱ Ζερβίνοι δὲν ἀναγνωρίζουσιν ἄλλην Ἀρχὴν ἢ τοὺς πρεσβυτέρους τῶν φυλῶν αὐτῶν, ἄλλους νόμους ἢ τοὺς φυσικοὺς, τοὺς ὁποίους ἄλλως τε μετὰ μεγίστης εὐκολίας καταπατοῦσι. Τέκνα τῆς μεγάλης οἰκογενείας τοῦ Μαυροβουνίου, ἀπεσπάρσθησαν τῆς μητρὸς αὐτῶν, διότι δυσανασχέτουν πρὸς τοὺς οἰκογενειακοὺς θεσμούς· τὸ ἐλευθεριώτερον πολίτευμα ἦτο τυραννία βαρύνουσα τὸν τράχηλόν των, καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ συμβιδάσωσι τὰς πολυθεϊκὰς δοξασίας των πρὸς τὰς χριστιανικὰς παραδόσεις. Βίον πλάνητα καὶ νομαδικὸν διάγοντες, δὲν ἐνθυμοῦνται τὴν πατρίδα εἰμὴ ἐν ὥρᾳ κινδύνου· τότε τάσσονται περὶ τὸν Βλαδίχαν, μάχονται ἀνδρείως, ὑπεῖκουσι τῷ χαλινῷ τῆς στρατιωτικῆς πειθαρχίας, ἅμα δ' ἀποκρουσθέντες τοῦ ἐχθροῦ παρῆλθον ὁ κίνδυνος, ἐπανέρχονται εἰς τὰ ὄρη των ἵνα πνεύσωσι καθαρὸν καὶ ἐλεύθερον αἶρα, καὶ ἵνα σῶσωσι τὴν ἀργαλέαν δίψαν των. Περιτγῆτες τις, λαλήσας αὐτοῖς περὶ τιμῆς καὶ δικαιοσύνης, ἤκουσε τὰ εὐμνημόνευτα ταῦτα· «Δὲν ἐγεννήθημεν δι' ἐργασίαν καὶ ἔχομεν ἀνάγκην διὰ νὰ ζῶμεν. »

Δ'.

Ἄρατε νὰ σᾶς διηγηθῶ τὰ τῶν Ζερβίνων ἐξ ἥσων γνωρίζω ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως.

Μετὰ τὰς πληροφορίες ἃς ἐλάβομεν ἐν Ῥαγούσῃ ἐγὼ τε καὶ ὁ ἐμὸς συνοδοιπόρος, παρασκευασθέντες καθ' ὅλα, καὶ πρὸ πάντων ἐτοιμάσαντες τὰ ὅπλα μας, ἀνεθέσαμεν εἰς τὸν ξενοδόχον τὴν φροντίδα νὰ μᾶς προμηθεύσῃ ὁδὸν Μαυροβουνιώτην, ὅπερ δὲν ἐβράδυνε, διότι μετ' ὀλίγον παρεστάθη ἐνώπιόν μας νέος εἰκοσιπενταετῆς περίπου, ἀναστῆματος ὑψηλοῦ, μελανόμματος, πωγωνοφόρος, ἀκμαῖος τὸ σῶμα καὶ τὴν φυσιογνωμίαν ἀγχίνους· ἐψιττάκιζε δὲ τὴν τῶν Ἰταλῶν γλῶσσαν, καὶ κατὰ τὸ λέγειν αὐτοῦ ἦτο Μαυροβουνιώτης, μετερχόμενος τὸ τοῦ μέλιτος ἐμπόριον ἐν Ῥαγούσῃ. Ἐπειδὴ δὲ ὡς ἐπιτοπολὺ ἐπανήρχετο εἰς τὰ ἴδια ἀνευ φορτίου, ἠδύνετο νὰ διαθέσῃ ὑπὲρ ἡμῶν τὰ κτήνη του, ἐπὶ τῷ ὄρω τοῦ νὰ διαμείνωμεν εἰκοσιτέσσαρας μόνον ὥρας ἐν Κατάρῳ, ἕνεκα μικρῶν τινῶν ὑποθέσεων του, τὰς ὁποίας ἐπρεπε νὰ θεωρήσῃ.

— Καὶ ἔχει τι ἀξιοθέατον ὁ Κάταρος; ἠρώτησα ἐγώ.

— Τὸν κόλπον.

— Καὶ τίποτε πλέον;

— Τίποτε.

— Καὶ λοιπὸν τί νὰ κάμωμεν ἐκεῖ εἰκοσιτέσσαρας ὥρας;

— Ἄν δὲν φοβῆσθε νὰ ριψοκινδυνεύσατε χωρὶς ἐμοῦ εἰς τὰ ὄρη, θέλω σὰς δώσει ἐν ἀπὸ τὰ ζῶά μου, καὶ θέλω σὰς προσθάσει εἰς Σελδιγὰς.

— Καὶ τί εἶναι τὸ Σελδιγὰς;

— Μικρὸν χωρίον τῆς Γερμανίας, εἰς τὸ μέσον τοῦ ὁδοῦ τῆς Καπούσκας, καὶ τας μου.

— Καὶ πῶς ἔμπορουμεν νὰ συνεννοηθῶμεν μετὰ τοὺς κατοίκους τοῦ τόπου;

— Εὐκόλως, διότι ὁμιλοῦν ὀλίγον καὶ τὰ ἑλληνικά καὶ τὰ ἰταλικά.

Συγκατενεύσαμεν, καθότι ἡ ἰδέα τοῦ νὰ εἰσχωρήσωμεν μόνοι καὶ ἄνευ ὁδηγοῦ εἰς τὰς φάραγγας τοῦ Μαυροβουνίου μᾶς κατέβηκε τὴν καρδίαν.

— Ἀλλὰ, ἠκολούθησεν ὁ Μαυροβουνιώτης, προσέξατε· φυλαχθῆτε ἀπὸ τοὺς Ζερβίνους.

— Τοὺς Ζερβίνους! καὶ τί πρῶγμα εἶνε οἱ Ζερβίνοι; ἤρώτησα ἐγὼ, πρῶτον ἡδὴ ἀκούσας τὸ ὄνομα.

Καὶ ἐν ὀλίγοις μὲν, λίαν δὲ ἀκριδῶς μᾶς περιέγραψε τοὺς ἀγρίους τοῦ Μαυροβουνίου.

— Διάβολε!

— Μολαταῦτα, ἐπανελάθεν, ἀρκεῖ νὰ φθάσεται σῶσι εἰς Σελδιγὰς· τούτου γενομένου, φροντίσατε νὰ σὰς φιλοξενήσῃ κανεὶς Μαυροβουνιώτης καὶ νὰ κινήσῃτε ἐνα παρὰν μετ' αὐτοῦ· τὸ ἥμισυ κρατεῖτε σεῖς, τὸ δ' ἄλλο ἥμισυ ἐκεῖνος· ὅταν δὲ τυχὸν σὰς συλλάβωσι Ζερβίνοι, δείξατε τὸ ταμάχιόν σας καὶ θὰ σὰς ἀπολύσωσιν ἀμέσως, διότι θεωροῦσιν ἱεροὺς ἐκείνους τοὺς ὁποίους ἐφιλοξένησε Μαυροβουνιώτης.

— Ἀλλ' ἂν πέσουν κατὰ κεφαλῆς μας, πρὶν φθάσωμεν εἰς Σελδιγὰς;

— Ἐ! τότε, φίλοι μου, ἀνέκραξεν ὁ Μαυροβουνιώτης, κλίνων μὲν τὸν αὐχένα, ἀναστέλλων δὲ τοὺς ὤμους εἰς σημεῖον ἀπορίας τότε ὁ Θεὸς εἶνε μέγας.

— Θὰ μᾶς γυμνώσῃ λοιπὸν;

— Βεβαιοτάτα.

— Ἀλλ' ἂν σὲ ἀρῇσωμεν τὰ ἐπιπλά μας;

— Θ' ἀρκεσθῶσιν εἰς ὅσα θὰ φέρετε μαζὶ σας.

Μετὰ τὴν βραχεῖαν ταύτην συνομιλίαν, λαβόντες παρὰ τοῦ ξενοδόχου καὶ τὰς δεούσας πληροφορίας περὶ τῆς τιμιότητος τοῦ ὁδοῦ, ἀπῆλθον.

Ἀπὸ τῆς Γαρδίνας μέχρι τοῦ Κατάρου ἡ ὁδοὶ-πορία μας ὑπῆρξε μονότονος· ὁ συνοδοιπὸρος μου ἐκ διαλειμμάτων ἐκένου τὸ τουφέκι του κατὰ τῶν περδίκων ὧν ἔδρουν οἱ θάμνοι, οἱ ἐκατέρωθεν τῆς ἐλαεινῆς ὁδοῦ ἢ ἀτραποῦ ἦν διατρέχοντες. Φθάντες δ' ἐκεῖ, κατελύσαμεν εἰς μικρὰν καλύβην ἀλιέων, καὶ παρλαβόντες συνοδίτην Ἑβραῖον ἔμπορον ἐκ Βενετίας εἰς Μαυροβούνιον ἀπερχόμενον, ἀνεχωρήσαμεν εἰς τὸν πρὸς ὃν ὄρον ἀνυπερθέτως, μὴ περιμείναντες τὸν ὁδηγὸν ἡμῶν νὰ διεξαγάγῃ τὰς συναλλαγὰς του.

Ὁ νεὸς ἡμῶν συνοδίτης, Ἑβραῖος, ὡς προείπον, τὸ ἔθνος, εἶχε τι σπένιον παρὰ τοῖς ὁμοδόξοις αὐτοῦ·

τὸν ὀφθαλμὸν τολμῆρον καὶ ὠπλοφόρον. Εἶποντο δ' αὐτῷ δύο ὑπρέται.

— Γνωρίζετε, ἤρώτησε μαιδιῶν, καὶ ἐν τῷ μειδιάματι τοῦ διεραίνετο θάρρος, γνωρίζετε πόσον κίνδυνον τρέχουσιν οἱ ἀναβαίνοντες τὴν Ζερβίαν ἄνευ ὁδηγοῦ Μαυροβουνιώτου.

— Γνωρίζομεν κάλλιστα, ἀπεκρίθην, καὶ διὰ τοῦτο ἀφήκαμεν εἰς χεῖρας τοῦ ἡμετέρου ξενοδόχου ὅλα τὰ σκεύη μας, καὶ ἐλάβομεν μεθ' ἡμῶν μόνον τὰ τουφέκιά μας καὶ ὀλίγα χρήματα.

— Καλὴν τὴν μέτρον· καὶ ἐκτὸς τούτου, προσέθηκεν, οἱ ὑπρέται μου εἶναι καλῶς ὠπλισμένοι, ὠπλισμένοι εἰσθε καὶ σεῖς καὶ ἐγὼ, καὶ πιστεύω ὅτι πάντα ὡς εἴμεθα θὰ εἰμφορέσωμεν κάτιτι νὰ κάμωμεν καὶ ἐν ὥρᾳ ἀνάγκης.

Τῇ ἐπαύριον, περὶ μέσην ἡμέραν, εἰσῆλθοντες εἰς τὰς βαθεῖας φάραγγας τοῦ ὄρους. Οὐδέποτε θὰ λησμονήσω τὸ καταπληκτικὸν πανόραμα ὅπερ ἐξετυλίσσετο βαθυπῆδον ἐνώπιόν μου, καθύσον προσερχόμεν τὰς ἀποτόμους ἐκείνας καὶ ὀρθίας σπιλάδας, τὰς στενάς καὶ μελανοχρούς κοιλάδας, τὰς ἀνωμάλους καὶ δυσδιακρίτους ἀτραπούς, τὰς ὁποίας ἐθαδίζομεν. Αἱ ἄλπεις τὰς ὁποίας ἄλλοτε ὑπερέβην, δὲν μὲ ἐξέπληξαν τοσοῦτον διὰ τῆς φρικαλέας μεγαλειότητός των.

Ἀνὰ πᾶν βῆμα νέφη περδίκων καὶ φασιανῶν ἐξηγείροντο ἀνιπτάμενα ἐνθεν καὶ ἐνθεν, καὶ ἐκ τοῦ χείλους τῆς ἀτραποῦ, ἀτραποῦ αἰωρουμένης ὑπεράνω ἀβύσσου ἀχανοῦς, κατέπιπτον πέτραι πολλαὶ μετὰ κρότου κυλινδούμεναι εἰς τοὺς κρημνούς.

Ἀνεχαίτισα τὴν ἡμίονόν μου ἐπὶ μίαν στιγμὴν, καὶ ἐξέσυρα τοῦ σάκκου μου τὴν γραφίδα καὶ τὸ λεύκωμά μου ἵνα σκιαγραφήσω τὰ περὶ ἐμέ. Αἶφνης δεξιόθεν, εἰς λαγωγὴς πιδᾶ ἐκ μέσου συστάδας ἀρκεῖς εὐθύν, καὶ τρέχει δραμαῖος κατερχόμενος τὰ πρᾶν· ὁ συνοδοιπὸρος μου λαμβάνει τὸ πυροβόλον καὶ σκοπεύει κατ' αὐτοῦ, ὅταν ὁ Ἑβραῖος, δραττόμενος τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ·

— Ἐ! ἐπιφωνεῖ, τί κάμνεις;

— Θὰ κτυπήσω τὸν λαγῶν· δὲν βλέπεις;

— Δί' ὄνομα Θεοῦ, ἂν δὲν θέλεις ὡς ἐν ῥαπῇ ὀφθαλμοῦ νὰ ἴδῃς ἀγγελῆδον πίπτοντας ἐπάνω μας ἑκατὸν Ζερβίνους· μία βολὴ τουφεκίου ἐδῶ ἐξεγείρει συγχρόνως τριακοσίας ἡχοὺς τούλάχιστον.

Καὶ οὕτω μετεπείσθη ὁ συνοδοιπὸρος μου· ἀλλ' ἡ πρόνοια τοῦ Ἑβραίου εἰς οὐδὲν ὠφέλκει, καθότι, περὶ δυσμᾶς ἡλίου, ἐν ᾧ ἐπλησιάζομεν τῇ Σελδιγᾷ, ὁξείᾳ τις καὶ βραγχώδης φωνή, ἀδελφὸν πόθεν ὀρμυμένη, προσέβαλε τραχέως πῶς καὶ ἐπιτακτικῶς τὰ ὠτά μας, λέγουσα στάκ, ὅ ἐστι στήτε· καὶ αἶφνης, ὑπὸ τὰς ἀμυδράς ἀκτῖνας τοῦ ὀνύτος ἡλίου, ἴδομεν στίλβοντα κύκλῳ ἡμῶν τὰ μακρὰ Ἀλβανικὰ τουφέκια.

— Τὴν ἐπάθαμεν, εἶπεν ἐν πάσῃ ἐσυχίᾳ ὁ Ἑβραῖος· θάρρος, κύριοί μου, καὶ ἔτοιμα τὰ τουφέκιά σας.

Ἠκούσθη τότε ὁ ἑκρὸς καὶ δυσσηχὴς ἦχος τῶν

βολίων, κυλινδουμένων πρὸς τὸν πυθμένα τῆς κάν-
νας, καὶ μετέπειτα ἐπεκράτησε σιωπὴ . . .

Καὶ ὕστερον ἐπιφώνημα ὀργῆς ἐβρόντησε τρομε-
ρὸν, καὶ συγχρόνως ἐξέλαμψε πῦρ, καὶ σφαῖρα φλο-
γερά διέβη σχίζουσα τὸν ἀέρα ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς
ἡμῶν.

— Φωτιά ! ἐκραξεν ὁ Ἑβραῖος.

Τὰ τουφέκιά μας ἀπῆντησαν βορβωδῶς εἰς τὸ
κέλευσμα, νέφος καπνοῦ μᾶς περιέβαλεν, ἀραὶ ἡ-
κούσθησαν μεμιγμένοι φωναῖς πενθίμοις . . . καὶ
ὅταν ἡ λάμψις τοῦ πυρός, αἱ κραυγαὶ καὶ ὁ καπνὸς
διασκεδάσθησαν, ἴδομεν κυλινδουμένον πρὸς τὸ βάθος
τῆς ἀβύσσου χιτώνιον ἐρυθροῦν, εὐθὺς δ' ἐπεῖτα
νέφος ἀνδρῶν κεραυνωδῶς ἐπερχομένων καθ' ἡμῶν.

— Φωτιά ! ἐπανελάθεν ὁ Ἑβραῖος.

Ἀλλὰ τὸν λόγον δὲν εἶχεν ἀποτελειώσει ὁ τά-
λας, καὶ τὰ στήθη του ἐξέβαλον ὀδύνης κραυγὴν,
τὸ πυροβόλον ἔπεσεν ἀπὸ τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ, ἀνή-
γειρε τοὺς βραχίονας, ἀνστράπη τοῦ ἵππου καὶ ἄ-
φωνος ἐκυλίσθη εἰς τὸ χεῖλος τῆς ὁδοῦ . . .

Σφαῖρα τουφεκίου προσέβαλεν αὐτὸν κατὰ μέ-
σον μέτωπον.

Ἐκ δὲ τῶν ἡμετέρων βολῶν, μία τούτων ἐφάνευ-
σεν ἕνα Ζερβῖνον, αἱ δὲ λοιπαὶ ἔπεσον ἐπὶ ματαίῳ.

Πρὶν ἢ πληρώσωμεν ἐκ νέου τὰ τουφέκιά μας,
περιστοίχισαν, περιέβαλον καὶ συνέθλιψαν ἡμᾶς
τριάκοντα περίπου δαίμονες ἀνθρωπόμορφοι, ἐρυ-
θροῦν φέροντες χιτῶνα, ἄγριοι τὴν ὄψιν καὶ τὸ ὄμ-
μα αἰμοδαρεῖς. Τριάκοντα ἐγχειρίδια ἐξήττραψαν
ἐπὶ τὰ στήθη ἡμῶν, καὶ ἐν πάσῃ ταπεινότητι ὁμο-
λογῶ, ὅτι τὸ θάρρος καὶ ἡ γενναιότης μας ἐξέλιπον.

Ἀλλὴν σωτηρίας ἐλπίδα δὲν εἶχομεν εἰμὴ τὸ νὰ
παραδώσωμεν τὰ ἡμέτερα ὅπλα· τοῦτο καὶ ἐγέ-
νετο, καὶ οἱ Ζερβῖνοι παρέλαβον ἡμᾶς αἰχμαλώτους.

Μετὰ δῖωρον περίπου ὁδοιπορίαν, διαρκούσης
τῆς ὁποίας ἡ νύξ νεφέεσσα καὶ σκοτεινὴ ἐπῆλθεν,
ἐφθάσαμεν εἰς πλατεῖαν τετράγωνον, πλήθουσαν
καλυδῶν κεκαλυμμένων ἀρνακίοις, ἐν μέσῳ τῆς ὁ-
ποίας μεγάλη ἔκαιε πυρὰ, φωτίζουσα ἀπαισίως τὰ
κάτισχνα πρόσωπα ἑκατὸν περίπου ὀπλοφόρων, συν-
αδελφῶν τῶν Κυρίων ἡμῶν, ὡς ἐφάνη ἐκ πρώ-
της ὀψεως καὶ ὡς ἀπέδειξαν ὕστερον τὰ πράγμα-
τα. Ἦτο στρατόπεδον τῶν Ζερβίνων.

Μᾶς ὠδήγησαν παρὰ τὴν πυρὰν, καὶ περικυ-
κλώσαντές μας ἤρχισαν παρατηροῦντες ἡμᾶς ἀπὸ
κορυφῆς μέχρι ποδῶν μετὰ περιεργείας μᾶλλον ἢ
ἀγρίως.

Γερόντιόν τι, ἀγριωπὸν τὴν ὄψιν καίτοι λευκο-
γένειόν, ἠρώτησεν ἡμᾶς ἰταλιστὶ, ἂν ἰταλικά ἡδύ-
ναντο νὰ κληθῶσι τὰ γελοῖα αὐτοῦ ψελλίσματα,
τίνες εἴμεθα καὶ πόθεν ἐρχόμεθα.

— Ἕλληνες ! εἶπον ἐγὼ μετὰ θάρρους.

Εἰς τὴν ἀπάντησιν ταύτην, οἱ Ζερβῖνοι περιέ-
φερον κύκλῳ τὸ ὄμμα, μειδιῶντες μειδιάμα δυσ-
πιστίας, διότι τὰ παρὶς νὰ ἐνδύματά μας δὲν συν-
ῆδον τῷ μεγάλῳ ἐκείνῳ ὀνόματι, τῇ καταπλη-
κτικῇ καὶ ὑπερβαλλούσῃ ἐκείνῃ ὑπολήψει, ἣν περι-
εποίησαν τοῖς Ἕλλησι τὰ περίπυστα γεγονότα

τοῦ 1821.

— Δότε ὅ,τι ἔχετε, ἠκολούθησεν ὁ γέρον.

Ἦνοίξαμεν τὰ θαλάντιά μας, μόλις διακόσια
γρόσια περιέχοντα· ἀλλ' οἱ Ζερβῖνοι δὲν ἠρκέστη-
σαν εἰς ταῦτα, κατέλαβον τὰ ὅπλα καὶ πᾶσαν τὴν
πενυχτὴν ἡμῶν σκευὴν, καὶ ἐφθασαν μέχρι τοῦ νὰ
ζητήσωσι καὶ τὸ λεύκωμά μου, ὅπερ φυλλομετροῦν-
τες καὶ ἰδόντες ἐν αὐτῇ τὸ σχεδιογράφημα τῶν
βουνῶν αὐτῶν, ἐξέβαλον κραυγὴν θαυμασμοῦ καὶ
περιέφερον αὐτὸ κύκλῳ, μεταδίδοντες ἀλληλοδια-
δόχως ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα.

Ἡ σελήνη μετ' οὐ πολὺ διασκεδάσασα τὰς νε-
φέλας, ἐπέλαμψε φαιδρὰ καὶ ἐφώτισεν ἡμᾶς, κε-
κοπιακότας ἐκ τοῦ καμάτου τῆς ὁδοιπορίας οὐχ
ἤττον ἢ ἐκ τοῦ τρόμου· ὑπὸ τὸ μελαγχολικὸν αὐ-
τῆς φῶς καθήμενοι, συνεδέσαμεν ὁμιλίαν μετὰ τοῦ
γεροντίου, ἰταλιστὶ μὲν ἀλλὰ πάντοτε τὴν γραμ-
ματικὴν διαστρεβλοῦντες.

— Εἴμεθα πτωχοὶ ἄνθρωποι καὶ ὄχι πλούσιοι,
ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων· ζῶμεν ὡς σεῖς μὲ τὰ
ἔργα τῶν χειρῶν μας· ἐκτὸς τῆς ἐλευθερίας ἄλλο
καλὸν δὲν ἔχομεν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον· καὶ ἂν
σεῖς, ἄνθρωποι ἐλεύθεροι, μᾶς στερήσετε αὐτῆς, τί
θὰ μᾶς μείνῃ πλέον ;

— Εἶν' ἀληθὲς ὅτ' εἰσθε Ἕλληνες ;

Ἀπεκρίθην καταφατικῶς τὴν χεῖρα ἐπιθείς τοῦ
στήθους.

— Καὶ διατί ταξειδεύετε; ἠκολούθησεν ἐρωτῶν
τὸ γερόντιον.

— Διὰ νὰ διδαχθῶμεν εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ κό-
σμου, καὶ νὰ ἴδωμεν ἄνδρας ὡς σᾶς.

Ἡ ἀπάντησις ἤρρεσεν αὐτῷ, ὡς ἐνόησα ἐκ τοῦ
μειδιάματός του, μετ' ὀλίγον δὲ μὲ ἠρώτησε·

— Σὺ ἔκαμες τὴν ζωγραφίαν ἐκείνην ;

— Ναί.

— Καὶ ἡμπορεῖς νὰ κάμῃς καὶ τὴν ἰδικήν μου ;

— Βεβαίότατα.

— Καλὰ· ἂν μὲ κάμῃς καὶ τὴν ἰδικήν μου,
σᾶς ἀποδίδω καὶ τὰ τουφέκια καὶ τὰ χρήματά
σας καὶ σᾶς ἀφήνω νὰ ἀναχωρήσετε.

— Ἀκούεις ; εἶπον ἐγὼ ἑλληνιστὶ ἀποτεινόμενος
πρὸς τὸν συνοδοιπόρον μου· ἀκούεις ; εἰς τὴν ζω-
γραφικὴν ἀπόκειται ἡ λύσις τοῦ δράματος τούτου,
οὗτινος τὴν εὐρεσιν δὲν χρεωστοῦμεν τῇ φιλο-
λαγίᾳ.

Ὁ συνοδοιπόρος μου ἐσιώπα, καὶ παρακαθήμενος
ὑπεβάσταζέ μου τὴν πυξίδα.

Θέαμα ἡδονικόν ! οἱ ἄγριοι καὶ ἀπολίτευτοι ἐ-
κεῖνοι ἄνθρωποι ἐφάνησαν ἀναγνωρίζοντες τὴν ὑπε-
ροχὴν τοῦ πνεύματος ἐπὶ τῆς ὕλης· διότι πάντες
συνήχθησαν κύκλῳ ἐν σιωπῇ, καὶ μάλιστα δύο ἐξ
αὐτῶν, ἵνα μὲ βοηθήσωσιν εἰς τὸ ἔργον, ἀνῆψαν
δαδάς καὶ ἐλθόντες ἐστάθησαν παρ' ἐμοί.

Κατὰ σύμπτωσιν ὅλως γραφικὴν, μικρὸν νέφος
ἐκάλυψε τὴν σελήνην καὶ μετὰ μικρὸν διελύθη.

Οἱ λησταὶ οὗτοι μὲ τὰς δασυτρίχους κάπα-
των, ἡ πυρὰ, τὸ δάσος ἐκεῖνο, ἡ σελήνη, ἀπῆρτι-
ζαν πίνακα, τὸν ἐποίησεν ὁ Σαλδατὼρ Ρόζας ἢ ὁ Ο.

ράτιος Βερνέτ ἤθελον πληρώσει ἀντὶ πολλοῦ, ἐν ᾧ ἐγὼ ἀπῆλθον αὐτοῦ σχεδὸν ἀμισθί.

Καὶ λοιπὸν λαβὼν τὴν γραφίδα καὶ ὀρίσας τὴν θέσιν τοῦ προτύπου ἐπελήφθην τοῦ ἔργου· ἐννοεῖται δ' ὅτι οὔτε ὁ τόπος οὔτε ὁ χρόνος ἐπέτρεπόν τι ἐντελές, καθόσον μάλιστα καὶ ἡ πρὸς τοῦτο ἀπαιτούμενη ἱκανότης ἐλλείπετο· ἀλλ' ἂν ἀληθεύῃ ὅτι ἐν τισι περιστάσεσι τὸ ἕκτατον τῆς θέσεως, ὁ ἐπικείμενος κίνδυνος ἢ οἰαδήποτε ἄλλη συγκίνησις ἐνδόμυχος ἐπιτείνουσι τὰς δυνάμεις, ὁμολογῶ ὅτι τοῦτο σπένδῃ μοι τότε. Ἡ πυρέσσουσα δεξιὰ μου μετεχειρίζετο θαρράλεωτερον τὴν γραφίδα· ὁ χρωματισμός, ἡ κρᾶσις, τὸ σκιδόφως διεδέχοντο ἀλλήλα ἐν τάξει καὶ ἐπιτυχῶς.

Ἀγνοῶ πόσον χρόνον κατέβηλα, διότι ἤμην διόλου προσηλωμένος εἰς τὸ ἔργον καὶ μετ' ἐμοῦ οἱ ἄγριοι καὶ ἀμαθέστατοι ἐκεῖνοι ἴσταντο ἄφωνοι, ἀκίνητοι, οὐδὲ λέξιν ν' ἀρθρώσωσιν ἢ κίνημά τι νὰ κάμωσι τολμῶντες.

Ὅτε ἡ εἰκὼν ἐτελείωσε, πάντες συνδραμόντες ἐσωρεύθησαν περὶ ἐμὲ καὶ ἐγένοντο ὅλοι ὄμματι· ὁμολογητέον δ' ὅτι ἡ περιέργεια εὗρισκέ πως νὰ ἀνταμειφθῇ.

Ἐν πρώτοις, εἰς τὸ μέσον τῆς εἰκόνος ἐφαίνετο ἡ καίουσα καὶ καπνίζουσα πυρά· περὶ αὐτῆς τριᾶκοντα περίπου Ζερβῖνοι τὰς κάπας τῶν περιβεβλημένοι καὶ ἐστηριγμένοι ἐπὶ μακρῶν τουφεκίων· ἡ κάτισχνος μορφή τοῦ ἀρχηγοῦ, τοῦ λευκογενεῖου ἐκεῖνου γεροντίου, καθημένου μετὰ τὸ τοιμπούκι εἰς τὰ χεῖλη, τὸ γκαταγάρι εἰς τὴν ἀριστεράν καὶ τὴν δεξιάν ἐπὶ τὰ στήθη· εἶτα εἰς τὸ βάθος, σωροὶ βράχων φαλακρῶν, κορυφῶν ἀποτόμων καὶ κομωσῶν, φεράγγων ξηρῶν· ταῦτα δὲ πάντα κεχρωσμένα τῷ ἀμυδρῷ φωτὶ τῆς σελήνης.

Οἱ Ζερβῖνοι ἐπεφώνησαν ἐπιφώνημα θαυμασμοῦ· ὁ δὲ ἀρχηγὸς ἐλθὼν πρὸς ἡμᾶς εἶπεν·

— Οἱ ἄνθρωποι, ὅταν ἔχουν χεῖρας ἐπιτηδεΐας ὡς σύ, εἶναι ἄξιοι νὰ ἔχουν τὰ χρήματα ὅλου τοῦ κόσμου, καὶ εἰμποροῦν χωρὶς φόβον νὰ κοιμηθῶσιν ὑπὸ τὴν σκηνὴν τῶν Ζερβίνων. — Εἶτα ἐπρόφερε τινὰς λέξεις ἀκαταλήπτους εἰς ἡμᾶς, μετὰ τὰς ὑποίας εὐθὺς παρέστη εἰς τὸ μέσον νεανίας φέρων τὰ τουφεκία μας, ἐνῶ ὁ ἀρχηγὸς τείνων ἡμῖν τὴν δεξιάν, προσέφερε πυρίτιδα καὶ σφαίρας, προσθεῖς·

— Γεμίσατέ τα διὰ νὰ πεισθῇτε ὅτι εἰσθε ἐλεύθεροι.

Ἵστερον μᾶς ἀπέδωκε τὸ ἀργύριον καὶ τὰ μικρὰ ἐκεῖνα πράγματα ἐξ ὧν μᾶς ἐγύμνωσαν, καὶ ἐκάλεσε νὰ συμετάσχωμεν τοῦ δείπνου του.

— Ἡ λέξις *δείπνον* διήγειρεν ἐν ἡμῖν βουλιμίαν, διότι πρὸ δώδεκα ἢ δεκατεσσάρων ὥρῶν ἡ κοιλία μας, κατὰ τὸ λεγόμενον, *ἐπαῖε λέραν*.

Μᾶς ὠδήγησεν ὑπὸ τὴν σκηνὴν αὐτοῦ, μᾶς παρουσίασεν εἰς δύο γυναῖκας, αἵτινες ἀμφοτέραι ἦσαν ἐπίσης ὠραῖαι, καὶ τοὶ διέφερον τὴν ἡλικίαν· ἐλάλησεν αὐταῖς ἀλθανιστὶ, καὶ αὗται κλίνασαι τὴν κεφαλὴν ἐχειρέτισαν ἡμᾶς, ἐπιθεῖσαι τὴν δεξιάν ἐπὶ τὰ στήθη καὶ τὸ μέτωπον. Τοῦτο γινόμενον,

ἐκεῖνος ἐξῆλθε καὶ μετὰ μικρὸν ἐπανῆλθεν ἀνὰ χεῖρας ἔχων τεμάχιον ἐρίφιου ὀπτοῦ, ὅπερ ἀπέθηκεν ἐπὶ μαρμάρου καθαροῦ καὶ καταλεύκου. Αἱ γυναῖκες ἐκόμισαν σπάμνιον βαναύσου κατασκευῆς πλήρες γάλακτος, τὴν κλασσικὴν *πιδόσαν*, καὶ ὀπωρικά τινα, καὶ διὰ σημείου ἐκάλεσαν ἡμᾶς νὰ καθίσωμεν κυκλιδόν.

Τὸ μέσον τῆς σκηνῆς ἐχρησίμευσεν ἀντὶ τραπέζης· τὰ ἐγχειρίδια ἐπέσχον τόπον περονίων, τμήμα διπύρου ἐξ ἀραβοσίτου καὶ σίτου μέλανος κατασκευασμένου διέπρεπεν ἀντὶ ἄρτου, καὶ ὁ ἀρχηγὸς διὰ τῶν ἐξησκημένων δακτύλων του κατεκερμάτισε τὸ ἐρίφιον, τὸ ὁποῖον κακτεβραχθίσαμεν.

Ἀμυστίσας ἀρκετὰ ὁ ἀρχηγὸς κατέστη λάλος· ἠρώτησεν ἡμᾶς περὶ μυρίων πραγμάτων, ἰδίως περὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ περὶ τῆς κυβερνήσεως αὐτῆς· περὶ τοῦ Κυβερνήτου ἐλάλησε μετὰ ζήλου καὶ ἐξέφρασεν ὑπόληψιν ὑπερβάλλουσαν· τόσον ὁ μεγαλοφυὴς ἐκεῖνος ἀνὴρ, οὐτινος τὸ ὄνομα εὐλογημένον φέρεται παρὰ τοῖς ὁμοεθνεῖσιν, ἐνέπνεε σέβας καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀλλοφύλοις! Εἶτα ἐλάλησε περὶ τῆς ἐρίφοκινδύνου αὐτοῦ ζῶης· εἶπεν ὅτι ἐνεκα τοῦ προεδηκότος τῆς ἡλικίας ἦτον εἰς τῶν ἀρχηγῶν τῆς φυλῆς αὐτοῦ, καὶ ὅτι αἱ δύο παρακαθήμεναι γυναῖκες ἦσαν ἡ μὲν θυγάτηρ ἡ δὲ σύζυγός του.

Μετὰ τὸ δείπνον ὁ Χασάν-μουλᾶς (οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ Ζερβῖνος ἀρχηγός) ἐζήτησε καφέν, ὅστις, κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἔθος, τῷ ἐδόθη ἀνευ σακχάρους· συγχρόνως δὲ προσέφερεν ἡμῖν τοιμπούκιον. Καπνίσαντες δὲ καὶ πίνοντες τὸν καφέν, ἦλθομεν εἰς τὸ περὶ τοῦ ὕπνου κεφάλαιον, καὶ τότε ὁ Χασάν ἐζήτησε συγγνώμην παρ' ἡμῶν περὶ τῆς σκληρᾶς κλίνης, ἣτις μᾶς περιέμενεν ἀλλαχοῦ, ἐξω τῆς σκηνῆς.

Διαρκούντος τοῦ δείπνου, οἱ Ζερβῖνοι ἔστησαν παρὰ τὴν καίουσαν πυράν σκηνὴν ἰδιαίτεραν, καὶ ἀντὶ κλίνης ἐστρωσαν ἐπὶ κλαδῶν ἐρείκης δορᾶς ἀρκτων. Εἰσελθόντες περιεφέραμεν τὸ ὄμμα εἰς τὰς περιεσπασμένας σκηνάς· οἱ πλείστοι τῶν Ζερβίνων ἐκάθευδον ὕπνον νήδυμον κοιμώμενοι· τινὲς ἐψάλλον μελαγχολικόν τι ᾄσμα εἰς ἐπὶ κλησὶν τῶν θεῶν τῆς νυκτός, δώδεκα δ' ἐξ αὐτῶν ἠγρύπνουσαν παρὰ τὴν πυράν, φρουροῦντες τὸ στρατόπεδον.

Μετὰ τὰ γεγονότα, αἵτινα ἀνωτέρω διηλθον, πρῶτον ἤδη ἐντυχὼν μόνον τὸν συνοδοιπόρον μου, ἠσθάνθην ἐν ἐμαυτῷ ἐφροσιν νὰ ἐναγκαλισθῶ αὐτὸν τοῦθ' ὅπερ καὶ αὐτὸς οὕτως ἐπιθύμει· διὸ καὶ ὡς ἐξ αὐτομάτου περιεχύθημεν ἀλλήλους, ἀφέντες κραυγὴν χαρᾶς καὶ τὰς δεξιάς ἀλλήλων θλίβοντες. Συνωμιλήσαμεν ἐπὶ δύο ὥρας περίπου, καὶ ἡ ἀνατολὴ ὑπέφωσκεν ἤδη, ὅτε ὁ ὕπνος ἐπεκάθησε τῶν βλεφάρων μας, εὐρὼν ἡμᾶς κατακεκλιμένους ἐπὶ δορᾶς, καὶ ὡς προσκεφάλαιον ἔχοντας τὰ τουφεκία μας. Ματαίᾳ προφύλαξιν! μετὰ τῶν ληστῶν ἐκεῖνων, ὧν ὁ ἀρχηγὸς μᾶς ἐφιλοξένει, εἴμεθα ἀσφαλέστεροι ἢ ἂν διετελοῦμεν ὑπὸ τὴν ἐπαγρύπνησιν τῆς αὐστηροτέρως εὐρωπαϊκῆς ἀστυνομίας. Οὕτως, ὅταν ἐξηγέρθημεν, ὁ ἥλιος ἦτο μεσουράνιος, καὶ οὐδ' ὁ ἐλά-

χιστος κρότος διατάραξε τὸν ὕπνον μας· ἡ πυρὰ εἶχε σβῆσθῃ, τὰ τέκνα καὶ αἱ γυναῖκες τῶν Ζερβίνων ἐπαιζον, καὶ τὸ πλεῖστον τῶν ἀνδρῶν ἐλειπον· δέκα δὲ ἡ δώδεκα τούτων περισφένοντο μετὰ σοβαρότητος, τὸ τοιμποῦκι ἔχοντες εἰς τὰ χεῖλη καὶ τὸ τουφέκι εἰς τοὺς ὤμους. Ὁ Χασάν ἦν μετ' αὐτῶν καὶ ἦλθε πρὸς ἡμᾶς καὶ ἐχαιρέτισεν ἡμᾶς κατὰ τὸ σῦνηθες, ἐπιθείς τὴν δεξιάν ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ τοῦ μετώπου· ἠρώτησεν ἂν ἐκοιμηθῆμεν ἡσύχως καὶ ἂν ἠθέλομεν νὰ ἀριστήσωμεν· ἐπὶ τῇ καταφατικῇ ἡμῶν ἀπαντήσῃ, μᾶς ὠδήγησαν ὑπὸ τὴν σκηνὴν αὐτοῦ, ὅπου αἱ γυναῖκες παρέθεντο ταῦτά ὅσα καὶ τὴν προτεραίαν.

Ἀλλ' ὅπερ ἐνεποίησεν ἡμῖν εὐάρεστον ἐντύπωσιν ἦτον ἡ εἰκὼν, τὴν ὁποίαν ὁ ἀρχιληστὴς ἀνῆρτησεν ἐπὶ τοῦ τοῦ ἀνωθεν τοῦ προσκεφαλίου τῆς κλίνης του, περιβαλὼν δίκην στεφάνου ὁλόκληρον πανοπλίαν ἐγχειριδίων, μαχαिरῶν καὶ τουφεκίων.

Εὐχαριστήσαμεν αὐτὸν διὰ τὴν φροντίδα, οὗτος δὲ διεβεβαίωσεν ἡμῖν ὅτι ἠθελε διαφυλάξει τὸ ἔργον μου εὐσεβάστως μέχρι θανάτου, καὶ εἴτα ἠθελε κληροδοτήσει αὐτὸ τοῖς υἱοῖς. Ἐνταυτῷ εἶπεν ὅτι ἐπεθύμει νὰ μᾶς ξενίσῃ ἐπὶ μίαν εἰσέτι ἡμέραν καὶ μίαν νύκτα, ἀλλὰ καὶ ὅτι δὲν ἐπεθύμει νὰ μᾶς ἐμποδίσῃ ν' ἀπέλθωμεν, ἂν φθάντες ἀπεφασίσαιμεν, διότι ἡ ἐλευθερία ἀπὸ χθὲς μᾶς ἀπεδόθη. Συγκατανεύσαμεν εὐχαρίστως, ἀφ' ἧς μάλιστα ὑπεσχέθη νὰ μᾶς παραπέμψῃ δι' ἰδίου ὁδηγοῦ εἰς Σελδιγὰς. Τότε πρότειναν ἡμῖν νὰ ἐξέλθωμεν εἰς κυνηγεσίαν ὑπὸ τὰ παρακείμενα δάση· ἐγὼ δὲ, ὅστις ποτὲ δὲν ἐκένωσα πυροβόλον, καὶ ἀγαπῶ τὰ θηρευτὰ ἐπὶ πινακίου μᾶλλον καὶ εἰς ἐμβάσματα παρατεθειμένα, ἔσπευσα μὲν νὰ μεθέξω τῆς διασκεδάσεως, ὡς καλοῦσιν αὐτὴν οἱ φιλόθηροι, ἀλλ' ἐπὶ συμφωνίᾳ νὰ ἔπωμαι μόνον τοῖς θηρευταῖς, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ συμπράττω.

Πρέπει τις νὰ διατρέξῃ τὰ πυκνὰ ἐκεῖνα δάση, νὰ ἀναβῇ τοὺς ἀποκρήμνους ἐκείνους βράχους, ἵνα ἴδῃ τῶντι ὁποῖόν τί ἐστὶ θαυμάσιον πλῆθος ζώων παντοδαπῶν. Οἱ λαγωοὶ πηδῶσιν ἀγέληδόν, αἱ κέρδικες ἀνίπτανται κατὰ μυριάδας, καθόσον μάλιστα ταύτας οἱ Ζερβῖνοι θεωροῦντες ἱερὰς ἀπέχουσι τοῦ θηρεύειν.

Διὸ καὶ ὁ συνοδοιπὸρος μου, ἐπόμενος τῷ κοινῷ παραδείγματι, ἐσεβάσθη τὰς δοξασίας τοῦ τόπου· ἀλλ' οἱ λαγωοὶ, αἱ δορκάδες, οἱ λαγιδεῖς ἔπεσον ἀντ' ἐκείνων, καὶ οἱ τέσσαρες Ζερβῖνοι, τοὺς ὁποίους συμπαρελάδομεν πρὸς μεταφορὰν τῆς ἄγρας, ἐπανήρχοντο καμπτόμενοι ὑπὸ τὸ βάρος.

Φθάντες εἰς τὸ στρατόπεδον, εὗρομεν τοὺς λοιποὺς Ζερβίνους ἐπανελθόντας ἐκ τῶν ἡμερησίων ἐκδρομῶν, μεγάλως δὲ ἐξεπλάγηνμεν μετὰ τούτων ἰδόντες καὶ τὸν Μαυροβουνιώτην ὁδηγόν μας, ὅστις, καθὰ εἶπε, παραγενόμενος εἰς Σελδιγὰς καὶ μὴ εὐρὼν ἡμᾶς ἐσυμπέρανε τὰ τῆς τύχης μας καὶ ἔσπευσε ζητῶν ἡμᾶς. Προσέθηκε δ' ὅτι τῇ ἐπαύριον ὤφειλεν ἀνυπερθέτως ν' ἀναβῇ εἰς Σελίγγην, πρωτεύουσαν τοῦ Μαυροβουνίου, ἕνεκα τῶν ὑποθέσεών

του, διὸ παρεκάλεσεν ἡμᾶς ν' ἀπέλθωμεν αὐθωρεῖ.

Ὁ Χασάν Μουλᾶς ἐξέφρασε λύπην περὶ τῆς ἀναχωρήσεώς μας καὶ ἠθέλησε νὰ συμφάγωμεν μετ' αὐτοῦ τὸ ἔσχατον. Τὰ ἀγρευθέντα ἐψήθησαν εἰς τὴν μεγάλην πυρὰν, ἀναφθεῖσαν διότι ἡ ἐσπέρα ἤγγιζε, καὶ ἐκάλεσεν εἰς τὸ δεῖπνον πρὸς τιμὴν μας πάντας τοὺς παρ' αὐτόν· ὁ Σκουτάρειος οἶνος ἐρρέυσεν ἀφθόνως, αἱ γυναῖκες ἐτραγώδισαν, οἱ ἄνδρες ἐμύζισαν σοβαρῶς πως τὰ τοιμποῦκιά των, καὶ ἐπελθούσης τῆς ὥρας τοῦ χωρισμοῦ, ὁ Χασάν Μουλᾶς ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ θαλαντίου τοῦ ἐναπαρᾶν, ἐκοψεν αὐτὸν κατὰ μέσον δι' ἐγχειριδίου καὶ παραδούς ἡμῖν τὸ ἥμισυ.

— Τοῦτο, εἶπεν, ἔχετε ὡς φυλακτὸν, καὶ μετὰ τοῦτο ἡμπορεῖτε νὰ διατρέξετε ὅλα μας τὰ ὄρη. Πικντοῦ θὰ εἴσθε εὐπρόσδεκτοι καὶ σεβαστοὶ, διότι τοῦτο θὰ εἴπῃ ὅτι ἐφάγετε καὶ ἐπίστε μετὰ τῶν *λεόντων*. Ἄν δὲ ποτὲ ἐπιστρέψετε εἰς τὰ μέρη μας, ἐνθυμηθῆτε ὅτι ἐδῶ ὑπάρχει ὁ τόπος σας, ἡ κλίνη σας ὑπὸ τὴν σκηνὴν, καὶ ὅτι οὐδεὶς πλεον θέλει καπνίσῃ εἰς τὸ τοιμποῦκι τὸ ὁποῖον ἤγγισαν τὰ χεῖλη σας.

Εἴτα μᾶς ἐνγκαλίσθη θερμῶς, καὶ ὅταν ἱππεύσαμεν προσέβηκεν·

— Εἴθε αἱ ψυχαὶ τῶν πατέρων μου νὰ σᾶς ἀκολουθήσωσι, καὶ νὰ ἀγρυπνώσιν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς σας καθόλον τὸ διάστημα τῆς ὁδοιπορίας σας!

Μᾶς ἐδωκεν ὑπεριον συνοδίαν μέχρι τοῦ Σελδιγὰς καὶ ἐχωρίσθημεν.

Ἐγὼ δὲ ἠρώτησα τὸν ὁδηγὸν ποῖον νόημα εἶχον οἱ λόγοι τοῦ γέροντος ἀρχηγοῦ, εὐχνηθέντος ἡμῖν νὰ ἀγρυπνώσιν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς ἡμῶν αἱ ψυχαὶ τῶν πατέρων του.

— Αἱ ψυχαί, ἀπήντησε, τῶν πατέρων μας ἀδιακόπως περιτρέχουσι τοὺς αἰθέρας ἀνω τῶν κεφαλῶν μας.

Τοῦτο ἦτο ἄρα δοξασία τοῦ τόπου.

— Καὶ ποίας θρησκείας εἶσαι; τὸν ἠρώτησα.

— Ἀνήκω εἰς τὴν ὀρθόδοξον Ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν.

— Καὶ πιστεύεις τοιαύτας δαισιδαιμονίας;

Ἡ ἐρώτησίς μου τῷ ἐφάνη δηκτικὴ, καὶ εἶπεν·

— Ὅστις δὲν πιστεύει τοῦτο, θὰ πάθῃ ὅ,τι ἔπαθεν ὁ κυνηγὸς Στέφανος.

— Ἄ! ἐπεφώνησεν ὁ συνοδοιπὸρος μου, ἄς ἀκούσωμεν· λέγε μας τί ἔπαθεν ὁ Στέφανός σου οὗτος;

Καὶ ὁ Μαυροβουνιώτης, πρὸς ὑποστήριξιν τῆς δοξασίας αὐτοῦ, διηγήθη ἡμῖν τὰ ἐξῆς ἐκ παραδόσεως φερόμενα.

(Ἔπεται τὸ τέλος.)